

הורות - האם היא מקצוע מוכר? מאת: טובה בן-ארי

אהבה / עמוס עוז

אי אפשר "לחנך לאהבה"
לא לאהבת הארץ, ולא לאהבת הנוף
באהבה אפשר להדביק את הזולת.
אהבה אפשר לעורר לפעמים
אבל לא ביד רמה- ולא בזרוע נטויה.

האם תרבות המשפחה - מאפשרת את "חנוך הנער על פי דרכו" ומעודדת את הייחודי והיחד במשפחה?

האם תרבות ההורים נגזרת ממעמד כלכלי או מסולם ערכים והתנהגויות המאפשרות הכרת תרבויות וכיבודן?

באחד האמשים שיחקתי עם ילדי ב"ארץ עיר" הגענו לאות ה', ושם בנקודת זמן זו החלו הויכוחים בבית האם הורות - היא מקצוע? כמובן שכל הסיפור התחיל כאשר בתי החליטה לכתוב בטור מקצוע את המילה הורות. בתי הייתה אז ילדה די פקחית, וסיפרה לי שהיא גילתה שלא כל ההורים הם אותו הדבר, שאלתי מה השוני בינינו לבין הורים אחרים. והיא השיבה להפתעתי הגמורה: הורים הם בני אדם שונים שיש להם אופי שונה, וכך כל אחד מההורים נותן לילדים שלו משהו אחר החשוב לו. חקרתי אותה עוד, והיא הוסיפה הורים צריכים לדעת לא רק לחנך את הילדים וללמד אותם מה מותר ומה אסור, אלא ללמדם לחשוב למה אסור לעשות דברים מסוימים - כדי שהילדים יקישו גם על מקרים אחרים. הורים צריכים גם לשחק איתם, להתחשב בהם, להתייעץ איתם ולא להחליט בשבילם אלא להחליט יחד איתם, כי אנחנו הילדים יודעים מה נעים לנו יותר. כך השיבה בתי... הורים כאלה הם מקצועיים...

כאשר ילד נולד לעולם, הוא נולד חסר ישע, אנו ההורים צריכים לאהוב ולדאוג לו, לחבק אותו, לתמוך בו, ללמד אותו, לתת לו הזדמנות להתנסות במיומנויות חברתיות, לתת לו את היחס החם, האהבה והתמיכה שבלעדיהם לא יוכל להתפתח.

זה נראה ברור מאליו - לנו... אותם ילדים גדלים ונשלחים לבתי הספר שלנו ואנו מצפים שגם שם הם יקבלו אהבה וחיזוקים, הכוונה ותמיכה, חום אנושי, ועזרה הרגשה של בית, בית-חינוך.

ומכאן בא הצורך להסביר לילדים מה הזכויות שלהם, ומהם הזכויות של האחר (ההורים, המורים, האחים) כדי שהם ידעו מה מצופה מהם - מה מוטל עליהם ולא יופתעו, כך שכל המטלות יהיו פרושים בפניהם, שיהיו שותפים בבחירת נושאים מתוך ת"ל, שיהיו שותפים לקביעת נוהגי ביתם כמו בביה"ס, שידעו שמותר להם לחשוב אחרת, לשחק, לבחור את חבריהם, לא להסכים עם כל מה שנאמר להם, והכל ... כדי לעזור להם לחשוב, לדבר, לבקר ולהסביר את עמדתם בכל עניין שירצו.

כי אנושיות הנשענת על מימוש זכויות מבטיחה קיומם של זכויות לכל השותפים בבית, בביה"ס, בכל מקום.

הקמנו תא משפחתי... והופ... אנחנו כבר הורים. האם נבחר להכיר בילדיהם כאנשים צעירים בעלי רגשות ומחשבות? ואם נשכיל לתמוך בילדינו - הם יתמכו באחרים בסביבת חייהם וידעו לתת מעצמם למען הכלל. אם נרבה לכעוס צאצאינו יהיו כעוסים וחסרי פשרות. הורים מחייכים יגדלו ילד מאושר יותר, הורים היודעים לבנות איזון בין התבטאויות הכעס שלהם לשמחה, יגדלו את ילדיהם להיות בריאים יותר בנפשם, כאלה שידעו לתעל כעסים ולשמוח לבד או עם אחרים.

הורים המציבים מטרות שניתן להשיגם, ובונים עם הילד את השלבים שאותם צריך לעבור, שלב אחר שלב כדי להשיג את מה שהציבו לו, יגדלו ילד סקרן יותר, המציב לעצמו גבולות, אך חותר כל העת להשיג את הטוב ביותר עבורו. הורים שנתנו לילדם אמון - ידע לתת לאחרים אמון. ילד שמרגיש שהוריו שומרים ומגינים עליו, ויש לו תחומי אחריות בביתו, זכויות וחובות ברורים, יגדל לאדם בטוח יותר בעצמו, המתנסה באורחות חיים, ושומר על זכויות האחרים מסביבו. הורים שגדלו בסביבת חיים המאפשרת להיות שונה אך שווה יכבדו את זכויותיהם של ילדם.

אחד המניעים החזקים ביותר לדיון במעמד הילדים נובע מהתבונה שאנו אמורים לעבור מהגנה על ילדים לתהליכי חינוך למניעה בפגיעה בכבודם של אנשים צעירים אלו כנושאי זכויות אדם, מתוך הבנה שהם בני אדם שווים, אמנם קטנים יותר, אך אנשים צעירים שיש לאהוב אותם, להאזין להם, לתת להם אפשרויות לשיחה ודיון בנושאים המטרידים אותם, להתחשב בדעתם, להסביר להם דברים 'בגובה העיניים' שלהם, להיות איתם ולא מולם, לתת להם הרגשה של בני אדם רצויים ומכובדים.

החינוך שלנו צריך לאפשר לילדים להגיע לכך ששיקול הדעת שלהם היא בבחירה בין עשייה והתבוננות ויהיה מבוסס על חשיבה אוטונומית ויהיה "שלהם" ולא החלטה שמישהו אחר עושה בשבילם. אנו נפתח בפניהם את כיווני החשיבה, האפשרויות, נפתח בהם זוויות ראייה שונות לאותו אירוע, אך הבחירה המושכלת תהיה בידיהם.

חשוב שהורים ילמדו להעניק חיזוקים חיוביים לילדיהם על כישוריהם ובחירתם, הורים יתייחסו לשאלות ילדיהם וישיבו להם תשובות כנות על שאלותיהם, אורח חיים כזה השומר ומטפח את זכותם של ילדינו להיות מוגנים מכל תופעה של אלימות פיזית או מילולית בבית ומחוצה לו. אחריות ההורים להעניק טיפול מתמשך רפואי, רגשי וכו', הורים יכבדו את זכותם של הילדים לשעות פנאי - לעיסוקיהם או תחביבם השונים, ראוי לשוחח עם הילדים בנימוס, כדי שאלה "יתאמנו" ויחקו את דרכי השיח של הוריהם, כך שהילדים יוכלו לבקש את אשר הם רוצים (בדרך מכבדת), בידיעה ברורה שזכותו של האחר לסרב וכו'.

"והגדת לבנך ביום ההוא" מחוייבים אנו לשוחח עם ילדינו, ההלכה קובעת שעלינו לספר ולהורות לחנך את דור ההמשך, כל אחד בדרכו, תוך כדי התחשבות באישיות, בתכונות, בצרכים ובמניעים, וכל זאת, בכדי להעביר את המסר שבמסורת בצורה מובנית ואופטימלית לכל. זו התקשורת הטובה ביותר בינינו לבין ילדינו - דור ההמשך, כאשר המסרים מובנים בדרך בה רצינו שיובנו ויועברו אליהם. "כנגד ארבעה בנים דיברה תורה..." ארבע טיפוסים ילדים, לכל אחד יש תכונות ומאפיינים משלו כדי לבנות תקשורת יעילה שתהיה בה פעילות גומלין בין הורים לילדיהם, מן הראוי יהיה שההורים יבחרו ויתאימו את דבריהם לגיל ההתפתחות של ילדיהם ולאישיותם, קרי, שיתחשבו בהם, יגלו סובלנות כלפיהם, יקבלו אותם, יסבירו וידע לעזור להם להשתלב בחברה כל אחד לפי אישיותו, כך הם יביאו אותם לידי הבנה של אירועים בחייהם וידעו לבנות יחסי אנוש המבוססים על יחסי גומלין של שווים. הציווי הוא " והגדת לבנך " - לכולם, והכוונה לכל אחד מאתנו! זו פניה אישית לכל ההורים.

כותבי ההגדה שהסתמכו על התורה [ספר שמות יב - יג] חילקו את אוכלוסיית הילדים שלנו לארבע קבוצות אוכלוסייה מייצגות, ואנו צריכים להסביר להם {לעצב את המסר - כנאמר "המסר במסורת"} בדרכים שונות ומותאמות להם, זו דרכה של תורת חיים המתאימה לכל דור ודור ומורה להורים: "חנוך הנער ע"פ דרכו" ... ולא ע"פ דרכך.

מרחיב האדמו"ר מפיאסצ'נה (בספרו "חובות התלמידים") באומר: חינוך ילדים אינו צריך להתמקד במשמעת ובחובת הציות על בסיס מצוות כיבוד הורים אלא עיקרו הוא הטלת האחריות החינוכית על הילד. הילדים הם המחנכים של עצמם, ההורים משמשים להם יועצים נאמנים כדי לייעץ, לכוון או להורות להם את הדרך הנכונה.

נראה שהיום יותר מתמיד חשוב ש אנו ההורים נדע להעניק חיזוקים חיוביים לילדיהם על כישוריהם ובחירתם, כך שהורים יתייחסו לשאלות ילדיהם וישיבו להם תשובות כנות על שאלותיהם, אורח חיים כזה השומר ומטפח את זכותם של ילדינו להיות מוגנים מכל תופעה של אלימות פיזית או מילולית בבית ומחוצה לו. אחריות ההורים להעניק טיפול מתמשך רפואי, רגשי וכו', הורים יכבדו את זכותם של הילדים לשעות פנאי - לעיסוקיהם או תחביבם השונים, ראוי לשוחח עם הילדים בנימוס, כדי שאלה "יתאמנו" ויחקו את דרכי השיח של הוריהם, כך שהילדים יוכלו לבקש את אשר הם רוצים (בדרך מכבדת), בידיעה ברורה שזכותו של האחר לסרב, וכו'. ילדים ראויים לאותם זכויות וכבוד אנושי כמו כל אדם אחר בחברה. לא עוד גברים שולטים בנשים ובילדים, אלא הקשר המשמעותי בין ההורים לבין עצמם וביניהם לבין ילדיהם מושתת על אהבה, אמון, הבנות והסכמות. היום עיקרון שוויון הזכויות לכל באי הבית צריך להיות חלק מאורח החיים שלנו יחד עם החובות שעל כל אחד מהדרים בבית למלא, כל בית ותרבותו, יש מי שבונה יחד עם ילדיו את ההסכמות המשותפות והחובות של כל אחד מבני הבית, ויש מי מההורים המעדיף להחליט עבור ילדיו. ככל שחינוך הילדים יהיה משתף יותר, מייעץ ולא בדרך של כפיה, יבין הילד ואח"כ המתבגר את תהליכי החיברות הנעימים לו, השוללים כפיה ומובילים להסכמה בין אנשים, יחסים המושתתים על אמון בין אנשים מקרוב ומרחוק, כך תמומש זכותם של ילדים לחיות במשפחה ולהרגיש שייכים אליה, נכון יהיה לשוחח עם הילדים בבית ולהגיע איתם להבנות משותפות בכל הקשור לסדרי הבית, זכותם של ילדים לשוחח עם הוריהם, לא להסכים עם דעותיהם, אך חובתם לפנות אליהם בנימוס ובכבוד, כאן חבויה הזכות ל"הורים קשובים", אחריות ההורים להקשבה והתייחסות רלוונטית לדברי צאצאיהם "כשאני מספר לך משהו, ואתה כל הזמן רק "יופי, יופי" משיב, אני יודע שאתה בכלל לא מקשיב..." ("הילד הזה הוא אני" - יהודה אטלס).

משך חודשיים לא סיפרה שירה לאמה שחברותיה התעללו בה וקראו לה "מסריחה, מכוערת ... כל בוקר עם הגיעה לכיתה. כל בוקר הגיעה מהוססת לשער ביה"ס ושם שיחקו בה חברותיה ככדור, דחפו לכאן ולשם, בליווי הקנטות ליוו אותה לכיתה. חודשיים ישבה ילדה בת תשע דוממה בכיתה. חששה להצביע, חששה לדבר. בסתר ליבה קיוותה שאכן עוד כמה ימים והעניין יפסק. לאחר כחודשיים החלו להופיע כאבי בטן כל בוקר, מיחושים בראשה ובחלקי הגוף האחרים. הוריה הבינו אז שלילדה מצוקה כל שהי בביה"ס והיא ממענת לספר עליהם. פעם אפילו ציינה שלא התכוונה למבחן. רק לאחר שההורים פנו לביה"ס, ונעשה בירור בכיתה, הבינו ההורים את העוול שנגרם לבתם, את חוסר האונים וההשפלה שחוותה.

תלמיד הושהה מתיכון בו למד, כי סרב להוריות משפחה ופדיון שטרם עליו יום קודם לכן, הוריו לא ידעו עד שמחנכת הכיתה לא התקשרה להורי התלמידה ובישרה להם שבנם נעדר כבר שבוע מביה"ס. תלמיד אחר "נזרק" מביה"ס כיוון שאחר באופן קבוע במשך שבועים, מידי בוקר. להורים נודע רק אחרי מספר שבועות, כאשר היו ב"סידורים" בעיר בשעות הבוקר ופגשו אותו שם מסתובב עם ילקוט על גבו... אמא אחת כתבה לי מכתב בו סיפרה שבנה לא יוכל להמשיך את לימודיו בתיכון בו למד, כי המנהלת לא אוהבת את צורת דיבורו, והיא מבקשת את עזרתו...

ההורים סיפרו שהם עובדים שעות ארוכות כדי לתת יותר לילדיהם, יותר ממה שהיה להם כילדים, הם טענו שהם חברים לילדיהם והכל גלוי ופתוח בבית, ובכל זאת ההורים הופתעו... והם כמו ילדיהם חסרי אונים היום... ומנסים להבין, מדוע בחר הבן לענוז פירסינג? ... או מדוע אחר לא סיפר להם על איחוריו... מדוע אחר הנער לביה"ס יום-יום? כיצד קרה שבמשך שנת לימודים נער אחר ענה בבוטות למורים, עשה בכיתה כבשלו... החביא את המכתבים שהתקבלו בבית מביה"ס? ...מה קרה בתקשורת בין הצעירים להורים, אם לדבריהם "הכל פתוח וגלוי"?

בטוחתני שההורים אוהבים את ילדיהם, אך לא הבינו את החבות הגדולה שלהם כהורים, - כמחנכים, כבוגרים המתמודדים עם ערכים מתנגשים בין הבית למחוצה לו. יחסים הנעים על התנגשויות ערכים בין הבית לחברה ברחוב, אנו חייבים לחשוב אחרת - להבין שמערכת יחסים המושתת על הבנה ואמון בין הורים לילדים תביא אותנו, את כולנו להיות מאושרים יותר ובטוחים שילדינו ייבחרו בדרך הטובה והנכונה עבורם, הורים - כ"חברים" ולא כשליטי משמעת וסדר, לא עוד חוסר ידיעה על הנעשה בחיי ילדינו, אלא מעורבות אכפתית ואוהדת לבחירות שלהם.

יחד עם זאת עלינו להיות מודעים שקיים היום פער בתפיסת הערכים הבסיסיים בתחומי: סובלנות, שיתוף, אמון וכבוד הדדי בכללי התנהגות נאותים.

סובלנות משמעותה כיבוד התחושות האישיות, התחשבות בדעותיו וברגשותיו של כל אדם, במיוחד של המתבגרים הצעירים, סובלנות" - אמר הנשיא לשעבר של בית המשפט העליון שמגר - "אינה סיסמא לצבירת זכויות, אלא אמת מידה להענקת זכויות לזולת". זכויות האדם מסמלות ערכים מרכזיים שכל חברה חייבת לקחת בחשבון כאשר היא מארגנת את הסדרה החברתיים.

באמנת האו"ם למען הילד משנת 1989 נאמר: "מדינות חברות יבטיחו לילד המסוגל לגבש דעות משלו את הזכות להביע דעות אלו בחופשיות בכל העניינים הנוגעים לו, ויתנו לדעותיו של הילד משקל ראוי, בהתאם לגיל ולמידת בגרותו" אמנת האו"ם לזכויות הילד, סעיף 12 א' ומהו אותו משקל ראוי - אותה הזכות להקשבה, להתייחסות, לשיתוף בבניית הבנות משותפות בהתאם לגילו ולמידת התפתחותו, אך החובה הנגזרת מההורים היא: להעניק לילד אהבה, בית חם ומגוון ממרחבי תרבות, התנסויות, דרכי שיח, הכוונה, ובמיוחד את הזכות ברשות לשנות והזכות להצליח.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

כשאנו מדברים על חובת ההורים להיות קשובים לילדיהם, הכוונה, שחובתינו היא לזמן שיחות, ליצור הזדמנויות לשיחות על מרחב נושאים שילדינו מתעניינים בהם, ובאמצעותם להבין את הקול הפנימי של הילדים, לנסות להבין את דרכי המחשבה שלהם, את מה שהם לא מספרים לנו בגלוי.

בצד זכויות האדם הטבעיות לכל האנשים בעולמנו קיימים חובות הנגזרות מהזכויות ואחריות המבוגרים היא לחנך את הצעירים לאחריות אישית ואחריות חברתית כזו שתעצב התנהגות אנושית בה ידעו כולם לתת ולקבל זכויות אדם.

האני מאמין החינוכי של שלמה המלך מבוסס היה על החובה והמשמעת. האב חייב לחנך את בנו; הוא היודע והוא הדורש והוא הסמכות, ואולי משום כך התפלגה הממלכה, בנו רחבעם לא האזין למצוקות עמנו, לצרכים הייחודיים לאותה התקופה, ולכן בחר חלק גדול מהעם ללכת אחרי מלך אחר שהתחשב בהם ונתן להם מנת גשמיות לאלוהות. קרי, רק אם נאזין לצרכיהם של ילדינו, נשתף אותם בהחלטות, נקשיב למצוקות וניתן להם מענה ריגשי כזה שיעורר אמון בדברי ההורים, רק אז יתנו בנו ילדינו אמון ויאותרו לשנות מדרכיהם. אך ראוי לזכור שבתוכנית חינוכית זו חייבים לקחת את עמדות שני ההורים בתהליך הבניית האמון ולא להקל ראש אם אחד מהם טוען שהיפך מהשני, הרי כך ההתנהגות הרצויה לא תהיה מצוייה.

רק אם נבין מהו היחס המקרב את הילדים להורים, ונדע כהורים לערוך "בדק בית" ונתקן את הראוי, נוכל לדרוש: "נצור בני מצוות אביך, ואל תיטוש תורת אמך"

מאז להיום

משחר ימי היסטוריה ילדים נולדו כחלק מההתהוות החברתית. חינוכם התמקד בצייתנות לעולם המבוגרים והם היו "עפר לרגליהם", נטולי זכויות אדם, עזרו להוריהם מגיל צעיר מאוד בפרנסת הבית. לילדים בעלי מום לא ניתנה הזכות לחיות, והתפיסה החינוכית של הספרטנים הייתה נתפסת בעינינו להתעללות בילדים. בימי הביניים הסתיימה תקופת הילדות בגיל שבע - כי אז רכשו להם הילדים שליטה בשפה. ילדי המעמד הגבוה זכו בשפה מופשטת יותר ומיומנויות של כללי התנהגות חברתיים על אף ששידורו צייתנות מוחלטת לחברת המבוגרים היו מעטים שהעזו לומר את מחשבותיהם, ואז חוו מנת בידוד חברתי ומשפחתי, אי שם במעלה ביתם. עד לסוף ימי הביניים, לא הייתה כלל מודעות חברתית לילדים, או הייתה מעט מאד. היה צריך לחכות לתקופת הרציונליזם כדי לגלות את הילדים כמנהיגים של מחר.

השפעותיה של המילה הכתובה ומאוחר יותר האמצעים הטכנולוגיים קירבו את המידע לקהלים רחבים יותר, קרי, לשכבה הסוציו אקונומית הגבוהה, בעוד בני המעמד הנמוך נשארו בבחינת בורים. המוסדות והחוקים הפרידו את הילדים מהעולם והכניסו אותם לעולם פרטי, סגור. הסגר זה של הילדים מסייע בידינו להבין מדוע לא קוימו אז זכויות ילדים ומדוע אנו משתדלים להגן עליהם...

עם קיומם של בתי ספר, אחריות ההורים התפתחה וציפיותיהם מהילדים גברו, אך מקומם של הילדים עדיין היה בחזקת נשלטים, ללא התחשבות בצורכיהם הייחודיים או ברצונותיהם. מטרת החינוך הייתה הפיכת של הילדים למבוגרים היודעים לדחוק סקרנות אישית, המחקים התנהגותם של המבוגרים. המידע נשלט ע"י המבוגרים, והם אשר החליטו מה להעביר וכיצד להעביר את המידע. המידע הוא זה שהפריד בין המבוגרים והילדים, המידע העניק את הכוח למבוגרים, אז כהיום.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

השינוי המהותי במעמד של הילדים היה עם המהפכה התעשייתית - ילדים הוכרו כאנשים צעירים בעלי זכויות אדם, כאשר אחריות החברה בכלל והורים בפרט היא לספק להם תנאי מחיה הוגנים ורווחה רגשית כזו שתצמיח אזרחים הממלאים את חובותיהם בצד אחריותם החברתית. יאנוש קורצ'אק טען כי לילד זכות לחיות למען היום ולא למען המחר ולהיות מה שהוא ולא מה שהמבוגרים רוצים שיהיה בעתיד.

התרבות הפטריאכלית שבאה לידי ביטוי באופייה האלים של הילדות הותיר אותותיו עד לימינו:
"אבא שלי מבטיח לי כל יום שירצח אותי"

כך כתבה ביומנה נערה שאביה חשוד כי התעלל בה, באחותה ובאמה במשך שנים; נהג להכותן ולאיים עליהן; נעצר השבוע והודה בחקירתו בחלק מהמעשים; השופט: תמונה מעוררת בעתה... ההשקפה הנגזרת מתפישה זו היא שרשאי גבר להכות את בתו "בהצדקה" לחינוך, הדעה שרווחה בשנים עברו וניצניה בכתבה זו היא שהכאת ילדים על מנת לחנכם נחשבה כנורמה חברתית מקובלת ולעיתים אף רצויה. (חדשות וואלה יולי 2002). בהסתמך על חוק כבוד האדם וחירותו נקבע בבית משפט כי אסור להורים להכות למטרות חינוכיות. בשנתיים האחרונות קבע בית המשפט העליון שאין מקום לענישה גופנית במערכת החינוך.

כף יד רשעה/זליה רביקוביץ

(1) קווים של עשן נטו במלוכסן
ואבא שלי הכה אותי
וכל העומדים צחקו למראה
מה שסיפרתי אמת ויצב

(2) קווים של עשן נטו במלוכסן
אבא הכה על כף ידי
הוא שאמר שהיא כף יד רשעה
מה שסיפרתי אמת ויצב

בית המשפט דן בתיקו של נער שתבע את הוריו על שהכו אותו כדרך חינוכית לעצב דרכי התנהגות ניאותים, בדרך בה האמינו שכך עליו לנהוג. השופט ש.טימן ציין: "מעולם לא סברתי שהפעלת כוח הינה חיונית לחינוכו של ילד."

הילד אינו רכוש של הוריו, ואין הם יכולים לעשות בו ככל העולה על רוחם. הורות זו עבודה במשרה מלאה. לא כל הילדים קלים, ולא כל ההורים בעלי מזג נוח. חוסר הניסיון בלהיות הורה מביא לעתים לשגיאות הנעשות בתום לב... חינוך הילד לא יוגשם על ידי מכות. החינוך על דרך ענישה גופנית, אינו חינוך. הוא פוגע בכבוד האדם, מחטיא את מטרתו, זוהי תרופה גרועה יותר מהמחלה. זהו חולי שיש להעבירו מהעולם. ההורים הם המשענת של הילד. התא המשפחתי אינו כלא, שבו על הילד לחיות בפחד ובאימה מפני הוריו. ענישה גופנית אינה הולמת את הנורמות בחברה דמוקרטית."

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

המעבר מחברה מסורתית - פטריאכלית המאופיינת בלמידה דרך חיקוי ועשייה ולא נעשתה באמצעות בתי ספר
אלא באמצעות קשרים משפחתיים שאינם מעריכים אוטונומיה אלא מחויבות משפחתית ויכולת חברתית -
לחברה מתקדמת שהלמידה בה מתבצעת באמצעות בתי ספר והופכת להיות יותר ויותר מקצועית ומשתפת,
כאשר מומחי הידע והסמכות אינם בני משפחה, הביא לערעור מקומם של ההורים בחיי המשפחה, ויחד עם זאת
קידם בהם את ההנעה ללמוד ולהתנסות בתחומי ידע רחבים יותר, מה שהעלה את מעמדם החברתי והתרבותי.
תפיסה זו הובילה הורים להקנות לילדיהם ערכים, ידע ומיומנויות שההורים מאמינים כי יהיו נחוצים לילדיהם
לכשיגדלו, שהיו תלויי ידע תלוי - תרבות ומבוססים על ניסיונם בעבר. מיומנויות אלו לא משקפות תמיד את
תהליכי החיברות במציאות משתנה כמו שחווים היום ילדינו, ולעיתים אף מתנגשות עם אותם ערכים שההורים
מאמינים בהם. תהליך שימור ושינוי בבית יאפשר לילדים היום להיות ביקורתיים ולמצוא להם את האיזון הנכון
עבורם כדי להיות מאושרים יותר.

בעידן בו הורים מפתחים קריירה מקצועית וחלקם לא נמצאים בבית עם ילדיהם רוב שעות היום, מעצבים
חברות הפרסום את מכירת מוצריהם (בטלוויזיה ובאינטרנט) כתחליף לאהבת אם, כמוצא לבדידות וניכור,
”מחנכים” את ילדינו שעל כל התנהגות יש לקבל פרס וסיפוק מייד, וההורים משתפי פעולה - הם נוטים ”לקנות”
את לב הילדים במתנות כאלה ואחרות המשדרות אכפתיות, אך נעדרות חום ביתי, חיבוק, עידוד בשעת מצוקה,
האזנה והתייחסות לתהיות של ילדיהם, ובכך מאבדים ההורים את זכותם להקשיב לקול הפנימי של ילדיהם
ולהבין את מה שלא נאמר על ידם, מאבדים את ההזדמנות לחנך ילדים קשובים לתחושות האישיות של כל אחד
מבני הבית.

עם נגישות המידע בכלי התקשורת לילדים ולנוער, חדלו ההורים להיות מקור הידע וזו סיבה נוספת לסמכותם
המדלדלת, לו בחרו המבוגרים להיות יועצים ומכוונים את הילדים, היו רוכשים את אמונם ומקומם במשפחה .

הצפייה בטלוויזיה היא מוקד התרבות הדומיננטית ומשמשת כיום מוקד המשפחה, ע”פ רוב המפגש היומי לכל
בני הבית, מה שמחליף את השיח, ההתלבטות המשותפת, היציאה לחיק הטבע, או נסיעה לסבא וסבתא.

מהו מקומם של הורים בתא המשפחתי? מה תפקידם? הורים מספרים שתפקידם כיום מסתכם בהיותם
”כספומט”.

חוקרים טוענים שמקומם של ילדים בעולמינו שפר נוכח ריבוי המסגרות החברתיות הקוראות להם להתחבר
אליהם, אמצעי התקשורת נגישים יותר, מעניקים להם ידע עולם חנם, משפיעים על התנהגותם והלכי הרוח
 שלהם. לאחדים הטלוויזיה היא אם הבית, על פי תוכניותיה מכוון סדר היום של הילדים שלנו, להם היא מקור
 השייכות ושמחת החיים, אחרים טוענים, הטלוויזיה בת זמננו היא ”אם כל חטאת”.

הילדים ”מאמצים” להם התנהגויות ותפיסות חשיבה שלא תמיד מתאימות לתרבות בית ההורים וביה”ס.

הילדים ”בוחרים” סגנון חיים, טקסי חברה המעניקים להם כביכול שייכות חברתית מקומית ובינלאומית, בוחרים
לבטוח בטקסטים מכל סוג - מילוליים או חזותיים, מוסיקליים, משודרים או מודפסים המנחים אותם לתפיסת
חיים המערערת את תרבות הבית ו/או הסביבה, בכדי להשיג את המעמד הנכסף - להיות מקובלים יותר.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

הילדים "בוחרים" סגנון חיים, טקסי חברה המעניקים להם כביכול שייכות חברתית מקומית ובינלאומית, בוחרים לבטוח בטקסטים מכל סוג - מילוליים או חזותיים, מוסיקליים, משודרים או מודפסים המנחים אותם לתפיסת חיים המערערת את תרבות הבית ו/או הסביבה, בכדי להשיג את המעמד הנכסף - להיות מקובלים יותר.

בשם המושג "להיות מקובל". ילדינו בוחרים להביע את דעותיהם בדרך מסוימת, להתלבש ע"פ צו אופנה מסוים ולהתנהג אחרת מהמצופה ע"י חברת המבוגרים, כך שיעוררו אצל האחרים (בין אם קבוצת הגיל אליהם משתייכים ובין אם חברת המבוגרים) תשומת לב, בין אם חיובית או שלילית, אך ישאירו אותם מקובלים בעיני הקבוצה.

האם אנו ההורים נשלוט בשלט? ... או האם לא ראוי שנקדיש מזמננו לשיחות חולין עם ילדינו?

האם ניזום צפייה משותפת בתוכניות הטלוויזיה ונשוחח איתם על בעיה שהועלתה בסרט, בתשדיר או בכתבת החדשות? האם כל פרסומת היא לגיטימית - האם כל מי שירכוש מכשיר טלפון נייד... תהיה לו תחושה ביתית חמה, חברים אמיתיים קרובים, אהבה בחייו, קירבה ושייכות לכל מי שיבחר? שוחחו עם ילדיכם על הפרסומת הזו, שאלו אותם מהי חברות אמיתית? כיצד הם מתנהגים כחברים?, על אילו ערכים הם לא יוותרו לעולם? על מה יסכימו להתפשר? האם הרגשה של בית חם ניתן לאדם באמצעות מכשיר טלפון או שהוא רק אחד מהכלים לשמור על קשר עם הבית, לאחר שנבנו בו יחסי אהבה ואמון הדדיים.

האם סדרת הטלוויזיה חברים (קומדיית מצבים), בה מיוצגים חברה ניו-יורקים מצליחנים, על אף היותה צינית ומבקרת מערכות יחסים, היא מעצבת דרכי שיח ולבוש ומחזקת סטריאוטיפים שלא תמיד ראויים לחיקוי בעיני המבוגרים בתרבות הישראלית שלנו. תוכנית הטלוויזיה: חדשות לידים של ירון לונדון, מי מציג את החדשות? אילו ידיעות נבחרות להיות מיוצגות? האם צפיתם עם ילדיכם באחד מהשידורים האלו? האם העזתם בסוף התוכנית לכבות את המכשיר ולשוחח על הנאמר והנצפה בתוכנית?

בני לא יותר על תוכניות טלוויזיה המשודרות בערוץ ההיסטוריה, באמצעות אירועים הסטוריים אנו משוחחים על ערכים חברתיים: זכויות אדם בשואה, אפרטהייד אז והיום, מקומם של זרים במדינות השונות, המדיה כמעצבת או בולמת אורחות חיים, ערכי חברה המשתנים בהתאם לרוח התקופה, התרבות והמקום. בני חושב שתוכניות אלו יכולות להיות התחליף האופטימלי למורה להיסטוריה שדרכי ההוראה שלה פחות אטרקטיביות, אך מאידך אינו מוכן לוותר על השיעורים בהסטוריה בגלל השיח הקבוצתי, היוכוח, הקשר האישי עם המורה ועם החברים, ההסברים הנוספים וההשוואות לתהליכים מקבילים בהסטוריה האנושית כפי שמציגה המורה בכיתה. דוגמא זו היא אחת מהראיות שאנו מחויבים לה, אנו ההורים חייבים ליטול את היוזמה לצפות עם הילדים, לכוון אותם, לשוחח איתם, אולי לעיתים אף להגביל אותם בשעות הצפייה למען מפגש חברים או משפחה, מפגש עם כתבי עת וספרים - סיור מודרך בספרייה השכונתית, פעילות אחרת משותפת עם אנשים הקרובים להם.

אחת מזכויות הילדים וחובת ההורים והמורים היא לחשוף בפני ילדינו את עולם הספרים ולא רק כ"עם הספר" אלא כחלק מתרבות העמים.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

עמים אחרים החברים באו"ם יחד עם ארגון IFLA (הפדרציה הבינלאומית של ארגוני ספריות - מנשר אונסקו) מצאו שיש לפתח ולהשריש את קריאת ספרים כחלק מתרבותו של כל אדם, במיוחד של הילדים, בכדי לפתוח בפניהם עולמות של תרבויות, כדי לפתח אדם בעל אוריינות רב תרבותית, מיומנויות בכישורי שפה, היודע להעריך תרבות אחרת ולכבדה (הנגישות לספרים מתבססת על הצהרת האו"ם לזכויות האדם וחרותו, ללא הגבלה, צנזורה או לחצים הנובעים מסיבות אידיאולוגיות, פוליטיות, דתיות או מסחריות).

הולדת הקרע בין תרבות ההורים לתרבות הנוער ממקדת את החשיבה בצרכים המשתנים של בית ההורים מחד והנוער מאידך. מהו הקצר בקשר? כיצד נוכל לבנות הסכמות משותפות עם ילדינו בעידן בו ההסכמות צריכות להיות משותפות בין הורים לילדים?

בספר שמות נאמר מפורשות מהם תפקידי הילדים בתא המשפחתי: "כבד את אביך ואת אמך" ההלכה מסבירה מדוע יכול להיות קצר בתקשורת בין ילדים להורים.

ההורים הם בעלי הכוח והסמכות (רמב"ם) אבל כל סמכות חייבת להיות מוגבלת מכוחה של ההלכה, ההלכה טוענת שחייב להיות איזון בין כיבוד ההורים, לבין הגבלת סמכותם. סמכות ההורים אם כן נגזרת גם מדרך התנהגותם אל ילדיהם וגם מאורחות הבית בהם צופים ולומדים ומחקים הילדים.

ילדים בעלי הערכה עצמית, הם ילדים ובוגרים להורים גמישים בדעותיהם המכבדים את ילדיהם ואת עצמם ומתאימים למצבים משתנים במשפחה, ההורים שיגלו כלפי ילדיהם נכונות לקבל אותם כמות שהם, ויעניקו אהבה ואמון, בעת קבלת ההחלטות יוועצו בילדיהם כך שלדעתם תהיה משמעות ראויה, ויטייחו אליהם תמיד בכבוד. כאשר חופש היוכח יתקיים בבית, ואף הורים ילמדו לוותר מעת לעת, יחוו הילדים שותפות ושוויון זכויות בענייני המשפחה. יחס כזה יגביר את השייכות והמחוייבות כלפי המשפחה ואת הכבוד ההדדי בה.

בעידן עוצמת המידע הזורם מכל עבר, כאשר "בכפר הגלובלי" - הידע הוא נחלת הרבים, מתעצם תפקיד ההורים כמעצבי התנהגות ערכית.

צפו עם ילדיכם בשידורי הטלוויזיה, שוחחו עימם על מה שנצפה. עוררו שיחה סביב הרעיונות שהועלו, "גלו" להם מה היו המסרים הסמויים, דברו איתם על ההתנהגויות הלא ראויות שהתגלו. שאלו אותם כיצד הם היו מגיבים במצבים מסוימים בהם גיבורי הסרט או התשדיר התנהגו, גרו אותם לפעילות שתדחה גילויי אלימות כפי שהופיע, הרשו להם לבקר אירועים בביתכם, וכך ירגישו חופשי יותר לערער על המסרים באמצעי התקשורת הסובבים אותם, למדו אותם לבקר תופעות חברתיות שלא ראויות בעיניכם, אמנו אותם יום-יום להיות נאמנים לדעותיהם אך גם לעיתים להתפשר עם אחרים, אל תספרו לאף אחד את סודותיהם - שמרו על זכותם לפרטיות, כך הם "יתאמנו" בשמירת הפרטיות שלכם ושל חבריהם, ערכו איתם משחקי סימולציה על דילמות חברתיות - ערכיות המעסיקות אותם, הפנו אותם לספרים, מאמרים, כתבי עת (תלוי גיל) העוסקים באותו התחום, ציירו איתם, דאגו לערוך איתם שיח המעודד "אוורור רגשות", פעילות אחרת למען עצמם, למען הסובבים אותם, בדרך לעיצוב עמדות המעוררות חיברות ולא ישיבה פסיבית מול המרקע.

משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
הפיקוח ליישום חוק זכויות התלמיד

דאגו לפחות לארוחה משותפת אחת של כולם כל יום, תנו גם להם אחריות באותו מפגש משפחתי - יומי, צאו עימם לטבע, למוזיאון, לסרט או לתיאטרון, ערכו ערב שירה אחת לשבוע בארוחה המשפחתית, מצאו מה מרתק את הילדים. וצאו מהמקום שמרתק אותם אל המקום אליו אתם רוצים להגיע, חזקו את הביטחון העצמי של הילדים, עודדו אותם לשאול שאלות, לעורר ספקנות, יצרו הזדמנויות לביטוי רגשות הפחד והכעס שלהם ללא חשש מעונש או מתגובה שלילת אחרת - הבינו, הכעסים הם תולדה של לחצים בין אם אישיים או חברתיים - התייחסו לכעסים שלהם ולהתנהגותם בדרך שתחזק בהם התנהגות חיובית בכל עת, דאגו לגיוון, לחיזוקים, לעידוד ולתחושת השייכות והאהבה שרק אתם מסוגלים להעניק להם.

עלינו ההורים מוטלת האחריות להיות "הורים מקצוענים" מעצם התחייבותינו לעצמינו בהקמת התא המשפחתי. אנשים הבוחרים להקים תא משפחתי, חייבים לקחת בחשבון לא רק קריירה אישית ומקצוע מכניס ומכבד, אלא חייב לקחת בחשבון את החינוך שהם יעניקו לילדיהם. האם יחוו הילדים שני הורים דואגים, שיש להם את הזמן לשמוע מה היה בגן? למה לא היה צריך לריב עם שירה? מה מעניין מאוד בדרך הביטוי הקולנועית בסרט "צבעי גן עדן", מה היה מרגש ביותר? על מה אנו חולקים אחרי הצפייה בסרט? מדוע ראוי להתלבש בחולצה עם שרוול ארוך ולא ראוי ללכת לביה"ס עם חולצת בטן?

פסיקה של ביהמ"ש האמריקאי בעניין הורים פרודים: "הורים אשר מונעים מבן-זוגם לשעבר גישה לילדיהם ישלחו לקורס הורות, ידונו לעבודות שרות, יקנסו ואף יאסרו על פי החוק הפדרלי החדש. הורים אשר יפרו את סדרי הראיה יחויבו בקורס אשר ילמד אותם את האחריות המוטלת עליהם ואת חובותיהם. ההורה האחר יחויב בנוכחות גם כן", הורים חייבים להתייחס ברצינות לחובותיהם ההוריות.

בבית המשפט העליון אמרה השופטת ד' דורנר: "... אין להמעיט מן האחריות השווה של ההורים כלפי ילדיהם, המתחייבת מן השוויון בין איש לאישה וממציאות החיים במשפחה המודרנית... הקשר בין ילדים רכים בשנים לבין אביהם הוא קשר דומה לקשר אל האם...".

דברים אלו מחזקים בי את דעתה של בתי שאכן להיות הורים - זה מקצוע בחירה שחובות רבים בו, אך לא חלים עליו לימודים מסודרים..

הורות- מקצוע מיוחד במינו, לא נדרשים לו נתוני סף אקדמיים, אך נדרשים בו נתוני סף רגשיים ומוסריים, כאלה המפתחים את החירות לאחריות של כל אחד מאתנו להעניק מנות יתר של אהבה, דאגה וחום אנושי, לפתח בנו את הרצון, היכולת והשאפה לתת את המיטב שבנו, כדי שילדינו יהיו אנשים טובים המכבדים אחרים, היודעים לתמוך בשונים ובחרים להיות אנשים טובים.